

Dokument och demokrati – är tekniken lösningen?

Text: John Holmberg

Illustration: Marie Kårsjö

Temat för detta nummer är användarinflytande. Och det är ju bra. Användarinflytande alltså. Eller? Det är lätt att på personalmötet säga: ”vi måste öka användarinflytandet”. Alla nickar instämmande, alla tycker det är bra och alla tycker att något måste göras. Visst, alla kanske inte tycker så, men det råder ofta en konsensus att man borde hålla med. Fast vore det inte mer fruktbart att diskutera varför vi så desperat måste öka användarinflytandet? Att försöka komma fram till vad vi vill uppnå med användarinflytande? I den här texten tänkte jag kort diskutera nödvändigheten av användarinflytande i

förhållande till dokumentbeskrivningar som klassifikation, ämnesord och meningsskapande organisation.

Det första jag vill göra är att problematisera förhållandet mellan användare och producent. Att användaren passivt använder eller konsumerar dokument medan expertisen har monopol på att producera dokument – men även att tillskriva dem mening. Håller vi fast vid detta förhållande inom biblioteks- och andra dokumentationsverksamheter kommer vi oundvikligen reproducera det kapitalistiska maktförhållandet

mellan de som äger produktionsmedlen och de vars enda uppgift är att passivt konsumera.¹

Jag anser att vi istället ska förstå användaren som en aktiv medskapare, i sin situerade praktik och i samhället i stort. Dokument i sin tur bör ses som resurser för handlande och meningsskapande, något som användaren å ena sidan är beroende av för att kunna handla, men som också får ny mening när de inlemmas i användarnas olika praktiker. Till exempel kan vi ta Pierre Bourdieus texter om klassreproduktion som i händerna på reklambyrån blir verktyg för att förstå hur man kan marknadsföra en viss bilmodell till en viss samhällsgrupp. Det som först var samhällskritik blir här en lukrativ affärsmodell, något som Bourdieu knappast kunnat förutse. Vi måste också förstå att reklambyrån har förändrats genom detta användande. Byrån har blivit mer framgångsrik, den kan hävda sig i konkurrensen och öka sin vinstmarginal. För en potentiell aktieägare har firmans identitet gått från att vara ett medelmåttigt företag till att vara en god investering. Förhållandet mellan dokument och användare – i detta fall reklambyrån – är så att säga ”symmetrisk”. Dokumenten erbjuder vissa handlingsmönster och sätt att förstå världen, företaget har specifika krav på sig och mål och som det måste uppfylla. Dokument och användare bör därmed inte förstås i sig själva utan utifrån effekten av deras allianser.²

Det finns även tekniker för att reglera de möjliga handlingsmönster som ett dokument kan erbjuda. Om biokemistens forskning blir ifrågasatt kan hen utbrista: ”den här kritiken bygger på samhällsvetenskaplig teori, den har därmed ingen relevans för mitt fält!”. Disciplin, ämne, genre och kategori kan på så vis verka som inhägnader vilka underlättar vissa handlingar och försvårar andra.

Disciplineringen behöver inte alltid vara helt avsiktlig eller övervägd. Ett exempel är när Library of Congress disciplinerar en bok som behandlar sexuella handlingar genom att placera boken under den medicinska termen ”paraphilias”, som enligt MeSH syftar på sexuella störningar.³ Bokens författare avsåg inte att diskutera de sexuella handlingarna utifrån ett medicinskt perspektiv utan snarare från en normkritisk, feministisk ståndpunkt. Här har vi ett maktförhållande där medicinska vetenskaper erbjuds tolkningsföreträde över *det andra* och därmed osynliggör marginaliserade praktikers försök till att konstruera förståelser kring sexuella handlingar.

Mitt resonemang bygger på att dokument möjliggör vissa, ibland oförutsedda, handlingar. Hur dokument beskrivs, organiseras och disciplineras påverkar repertoaren av mer

eller mindre tillgängliga handlingsmönster. Slutligen utgår jag från en ståndpunkt där identitet, handling och förståelse är oskiljbara. Det vill säga hur jag förstår en fråga påverkar hur jag handlar i förhållande till den. Min förståelse påverkar alltså både frågans identitet och min egen – jag är socialist eftersom jag förstår frågan om samhällets vara som kollektivt, dess problem kan då inte ha lösningar som tar sin utgångspunkt i individen.

Om detta resonemang accepteras är beskrivningen av dokument aldrig neutralt eller objektivt. Istället handlar det om hur vi vill konstruera vårt samhälle, om vem som ska få synas och vilka positioner som finns att inta. Dokumentbeskrivning blir en fråga om demokrati.

Enligt vissa kan makten att definiera och producera placeras i de marginaliserades händer om vi når ”Bibliotek 2.0”.⁴ Men kan ett ökat användarinflytande verkligen hjälpa till att demokratisera och nyansera våra dokumentbeskrivningar? Skulle tekniska innovationer så som ”social tagging”, öppna arkiv och nya publiceringsformer, verka för att accelerera samhällsutvecklingen mot det bättre?

Teknik ökar onekligen samhällsutvecklingen. Men vi måste vara försiktiga och inte tro att utvecklingen i sig är neutral och alltid leder till det bättre. Vi får hålla oss undan den liberala upplysningsdogmen att allt kommer att bli bättre bara tekniken, vetenskapen och ekonomin får utvecklas fritt. Vi bör istället fråga oss vilka intressen som gagnas av Bibliotek 2.0-tekniker. Är det samhället vi vill ha som främjas eller är det multinationella företag som växer sig starka med hjälp av större insyn i våra konsumtionsvanor? Om det är det sistnämnda föreslår jag att vi måste vi kapa och omforma teknikerna!

We want to accelerate the process of technological evolution. But what we are arguing for is not techno-utopianism. Never believe that technology will be sufficient to save us. Necessary, yes, but never sufficient without socio-political action. Technology and the social are intimately bound up with one another, and changes in either potentiate and reinforce changes in the other. Whereas the techno-utopians argue for acceleration on the basis that it will automatically overcome social conflict, our position is that technology should be accelerated precisely because it is needed in order to win social conflicts.

ACCELERATE MANIFESTO for an Accelerationist Politics, <http://criticalgalthinking.com/2013/05/14/accelerate-manifesto-for-an-accelerationist-politics/>.

1. Bernd Frohmann har tidigare beskrivit hur användardiskursen inom biblioteks- och informationsvetenskap verkar för att reproducera det kapitalistiska systemet. Se: Frohmann, B. (1992). The Power of Image: Discourse Analysis of the Cognitive Viewpoint. *Journal of Documentation*, 48(4): 365–386.

2. Symmetri i förståelsen av verktyg och praktik har presenterats av bland andra vetenskapssociologen Bruno Latour och den feministiska vetenskaps- och teknikforskaren Donna Haraway.

3. Adler, M. A. (2012). Disciplining Knowledge at the Library of Congress. *Knowledge Organization*, 39(5): 370–376.

4. Ett välformulerat argument baserat på marxistisk teori för ”Bibliotek 2.0” har framförts av Joseph Deodato. Se: Deodato, J. (2014). The Patron as Producer: Libraries, Web 2.0, and Participatory Culture. *Journal of Documentation*. 70(5): 734–758. Även den redan nämnda artikeln av Adler framför liknade åsikter.